

Centraal Bureau
voor de Statistiek

Bevolkingstrends

Semigratie: verhuizingen van Kerkrade naar Herzogenrath

2015 | 08

**Jeroen Ooijevaar
Roel Jennissen (WODC)**

Internationale migratie roept beelden van verre reizen op. De realiteit is dat een deel van deze migratie bestaat uit verhuizingen over maar een beperkte afstand. De afstand van migratie kan zelfs niet meer omvatten dan een verhuizing binnen een stedelijk gebied, zoals in de regio Eurode op de grens van Duitsland en Nederland. De noodzaak om grensoverschrijdende statistieken te ontwikkelen is daarom groot als men genuanceerd over internationale migratie wil spreken.

De emigratie uit Nederland naar andere landen kan worden verdeeld in twee soorten. Er is emigratie over relatief lange afstand, en emigratie die nauwelijks meer behelst dan een binnenlandse verhuizing. Dergelijke semigraties vinden plaats over korte afstand en hebben dan ook weinig impact op het dagelijkse leven van de betrokkenen. Dat de grens tussen verhuizen en emigreren zeer dun kan zijn, is goed te illustreren met het voorbeeld van Eurode, een samenwerkingsverband tussen de Nederlandse gemeente Kerkrade en de Duitse stad Herzogenrath.

1. Korteafstandmigratie

Verhuizingen vinden vaak plaats binnen een kleine straal ten opzichte van het oude adres. Ekamper en Van Huis (2005) hebben bijvoorbeeld becijferd dat de gemiddelde afstand waarover in 2002 een verhuizing binnen Nederland plaatsvond slechts 16,7 kilometer bedroeg. Voor bewoners in grensgebieden ligt de nieuwe woonplaats dan al gauw in het buitenland. Wie bijvoorbeeld vanuit Terneuzen voor werk of studie naar een meer stedelijk gebied wil verhuizen, is bepaald niet alleen op de Nederlandse Randstad aangewezen: Antwerpen, Gent en Brussel liggen op vergelijkbare afstand. In de grensgebieden spelen ook de huizenprijzen een rol: veel Nederlanders verhuizen naar Duitsland of België omdat de huizen er goedkoper zijn. Zo bestaat bijvoorbeeld het merendeel van de 33 duizend autochtone Nederlanders die in de periode 1995–2005 naar België verhuisden uit personen die voor relatief weinig geld een betere woning konden kopen zonder daarvoor van baan te wisselen (Harmsen, 2006). Daarnaast zal een verhuizing van bijvoorbeeld Hengelo naar Nordhorn behalve geografisch ook voor veel mensen cultureel minder voeten in de aarde hebben dan een verhuizing van Hengelo naar Tilburg.

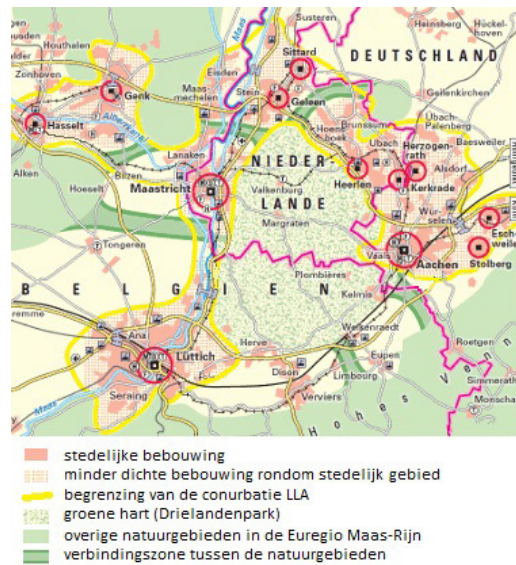
Aan de hand van het voorbeeld van emigratie vanuit Kerkrade en emigratie naar Herzogenrath willen we laten zien dat internationale migratie zich ook op zeer beperkte afstand kan voordoen en niet te verwaarlozen is. Het betreft hier zelfs internationale migratie binnen hetzelfde geografische gebied.

2. Eurode

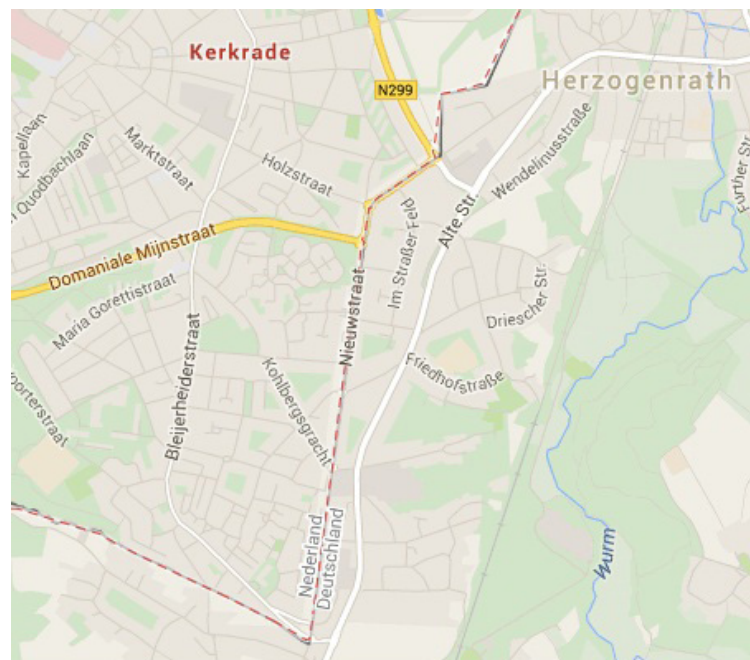
Kerkrade is een stad met ongeveer 45 duizend inwoners in het meest zuidoostelijke gedeelte van Nederland. De gemeente maakt deel uit van Parkstad Limburg, waar ongeveer 240 duizend mensen wonen. Ook binnen dit grootstedelijk gebied, dat vanwege de winning

van steenkool tot en met 1974 bekend stond als de Oostelijke Mijnstreek, heeft Kerkrade een perifere ligging. Het ligt echter wel midden in het grensoverschrijdende grootstedelijke gebied met ongeveer een miljoen inwoners dat zich uitstrekt van de stadsregio Aken tot en met de Westelijke Mijnstreek, de streek rondom de gemeente Sittard-Geleen. Is Kerkrade de meest oostelijke Nederlandse gemeente is in deze regio, Herzogenrath, met net als Kerkrade ook ongeveer 45 duizend inwoners, is de meest westelijke Duitse gemeente. Kerkrade ligt in Nederlands Limburg, Herzogenrath in de Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen. Op kaartje 2.1 is te zien waar dit grootstedelijke gebied, dat zelf weer deel uitmaakt van de conurbatie Luik-Limburg-Aken, ligt. Een blik op kaart 2.2 leert echter dat inwoners van Kerkrade en Herzogenrath feitelijk één stad delen. De Kerkradse wijk Bleijerheide is daarbij vergroeid met de Herzogenrathse wijk Straß.

2.1 De conurbatie Luik-Limburg-Aken (LLA)

2.2 De grens tussen Kerkrade en Herzogenrath

Tot 1815 behoorden beide steden tot het Land van Rode, maar bij het opheffen van het Franse departement Meuse-Inférieure (Beneden-Maas), werd 's-Hertogenrode toegewezen aan Pruisen, terwijl Kerkrade Nederlands grondgebied werd. In 1997 besloten de twee gemeenten het openbare lichaam Eurode op te richten, waardoor er toch weer hernieuwde publiekrechtelijke samenwerking plaatsvindt. De lokale bestuurders aan beide zijden van de grens hebben zich daarbij tot doel gesteld dat Eurode de eerste grensoverschrijdende gemeente van Europa wordt (Protte, 2000).

2.3 Kerkrade – Nieuwstraat & Herzogenrath – Neustraße

3. Ripuarisch

Naast de historische en bestuurlijke band, wordt in Kerkrade en Herzogenrath ook hetzelfde dialect gesproken: het Ripuarisch. Zoals te zien is in figuur 3.1, wordt de scheidslijn tussen het Ripuarisch en het Limburgs gevormd door de maken/machen-isoglosse (Maes, 2004). Deze dialectscheidslijn scheidt de Hoogduitse van de Nederfrankische en Nederduitse taalvariëteiten. In de Hoogduitse dialecten gebruikt men ch na lange klinkers als men zich in de Nederfrankische en Nederduitse taalvariëteiten bedient van een k. Dit houdt in dat men de Kerkraadse variant van het Ripuarisch kan beschouwen als een Hoogduits dialect. Nergens anders in Nederland wordt een Hoogduitse taalvariëteit gesproken dan in het kleine gebied in het zuidoosten van Limburg. De overige in Nederland gesproken taalvariëteiten zijn onder te brengen binnen het Nederfrankisch, Nederduits of Fries.

Het dagelijks gebruik van het Ripuarisch neemt af, omdat het in Duitsland langzamerhand wordt verdrongen door het Standaardduits en Rijnlandse dialect (Kremer, 2002). Toch spreken naar schatting nog een miljoen mensen een Ripuarisch dialect en kunnen ongeveer tien miljoen mensen in het Rijnland het verstaan. Het Keulse (stads)dialect – Kölsch – is met ongeveer 500 duizend sprekers de voornaamste variant van het Ripuarisch.

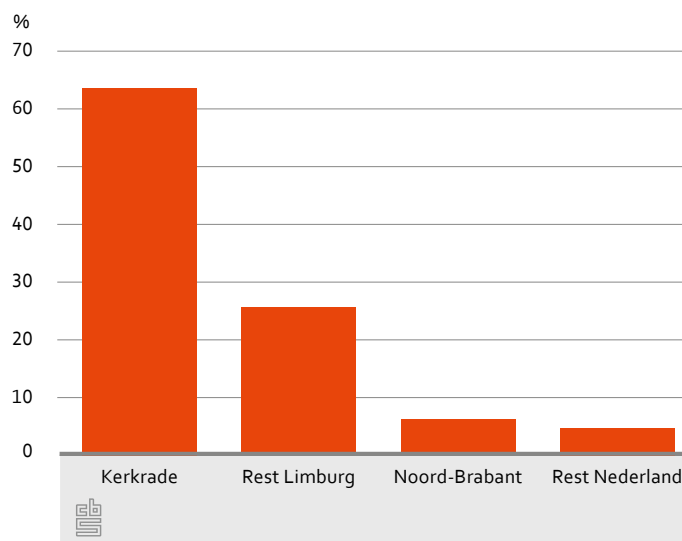
3.1 Rijnlandse dialecten

4. Nederlandse emigranten naar Herzogenrath

Dat de scheiding tussen Kerkrade en Herzogenrath niet meer is dan de Nieuwstraat/ Neustraße en beide steden ook in linguïstisch en cultureel opzicht nauw aan elkaar verwant zijn, blijkt ook uit de herkomst van Nederlandse emigranten die naar Herzogenrath zijn vertrokken (figuur 4.1). Bijna twee derde van de 129 Nederlandse migranten die zich in 2012 in Herzogenrath hebben gevestigd, komt uit Kerkrade. Nog eens een kwart van hen komt uit Limburg en slechts 10 procent elders uit Nederland.

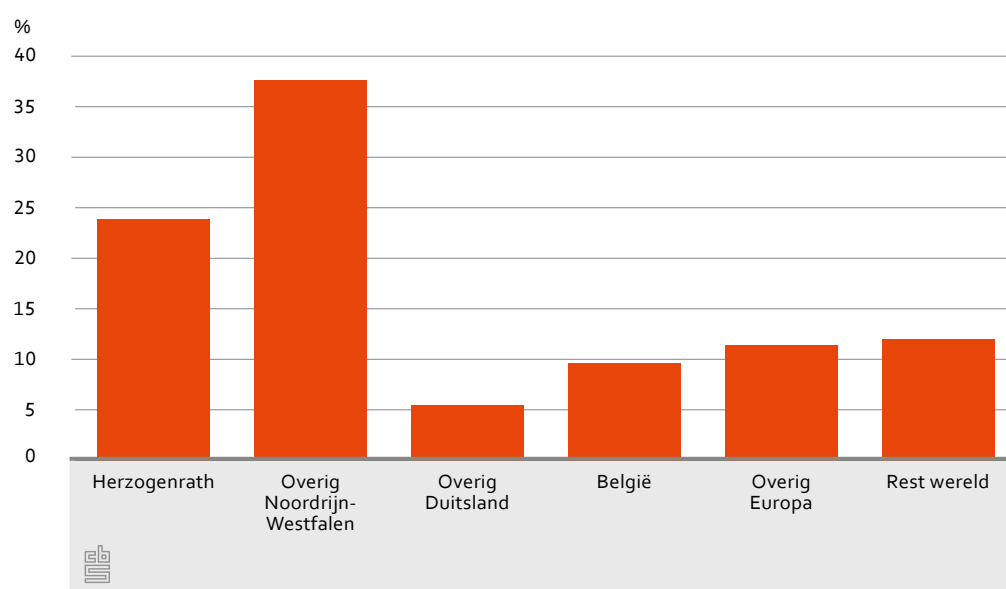
4.1 Herkomst van Nederlandse emigranten in Herzogenrath, 2012

5. Emigranten uit Kerkrade

Ook mensen die uit Kerkrade vertrekken en daarbij een landsgrens overschrijden, hebben een voorkeur voor een emigratieadres dat in de buurt van het oude adres ligt. Bijna een kwart van de 343 emigranten uit Kerkrade vestigde zich in Herzogenrath en meer dan 35 procent in een ander deel van Noordrijn-Westfalen (figuur 5.1). Meer dan 60 procent van de emigranten uit Kerkrade legde dus in 2012 bij hun emigratie slechts een bescheiden afstand af. Bovendien mogen we veronderstellen dat een deel van de emigranten naar België en de rest van Duitsland zich waarschijnlijk eveneens nabij Kerkrade vestigt in Belgisch Limburg, de provincie Luik en de deelstaat Rijnland-Palts.

5.1 Bestemming van emigranten uit Kerkrade, 2012

6. Grensoverschrijdende statistieken

Met Eurode als voorbeeld wordt duidelijk dat internationale migratie in de grensstreek betrekkelijk is. Een verhuizing naar de overkant van de Nieuwstraat – naar de Neustraße – heet emigratie, terwijl een verhuizing naar een woning aan dezelfde kant van de straat een verhuizing heet.

Het is zinvol om verhuizingen vlak over de grens in beeld te brengen, bijvoorbeeld voor de monitoring van krimpgebieden. Een deel van de krimp in een eng gedefinieerd gebied kan verklaard worden als mensen net over de grens gaan wonen. Registraties zouden dus bij voorkeur verder moeten gaan dan de landsgrenzen. Grensoverschrijdende statistieken zijn hierbij wenselijk, waarbij gedacht kan worden aan samenwerking met de statistische bureaus van de aangrenzende Bundesländer (Noordrijn-Westfalen en Nedersaksen)

en de Belgische Kruispuntbank. Dat zou deuren kunnen openen om ook de specifieke bestemmingen van emigranten uit Duitse gemeenten en de specifieke herkomst van Duitse immigranten in Nederland te kunnen volgen. In het meest ideale geval ontstaan op termijn grensoverschrijdende data die op microniveau aan elkaar gekoppeld kunnen worden. Alleen dan kunnen we de bevolkingssamenstelling in de grensgebieden goed volgen. Nu verdwijnen de emigranten die zich vlak over de grens vestigen, maar wel verbonden blijven aan het land van herkomst, van de radar.

Literatuur

Ekamper, P. en M. van Huis (2005), Verhuizingen en huishoudveranderingen in Nederland: Verschillen tussen COROP-regio's. *Bevolkingstrends*, 53 (1), pp. 84–89.

Harmsen, C. (2006), Emigratie van autochtonen naar België. *Bevolkingstrends*, 54 (2), pp. 41–44.

Kremer, L. (2002), Reizende Entwicklungen in Dialekt und Umgangssprache (am Beispiel des westlichen Rheinlands). *Germanistische Mitteilungen*, 56, pp. 67–81.

Maes, U. (2004), Victor Delecourt: De Columbus van het Limburgs? Een vergeten pionier van de Nederlandse dialectgeografie. *Taal & Tongval*, 56 (1), pp. 65–80.

Protte, K. (2000), Vom Streitfall zum 'Mustergarten Europas' – Drei Beispiele aus dem deutsch-niederländischen Grenzgebiet. In: P. Rösger (ed.) *Deutschland – Niederlande: Heiter bis wolkig*. Bonn: Bouvier Verlag, pp. 126–131.

Verklaring van tekens

.	Gegevens ontbreken
*	Voorlopig cijfer
**	Nader voorlopig cijfer
x	Geheim
–	Nihil
–	(Indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	Het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
Niets (blank)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2014–2015	2014 tot en met 2015
2014/2015	Het gemiddelde over de jaren 2014 tot en met 2015
2014/'15	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2014 en eindigend in 2015
2012/'13–2014/'15	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2012/'13 tot en met 2014/'15

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress

Studio BCO, Den Haag

Ontwerp

Edenspiekermann

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70, fax 070 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2015.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.